

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

WWW.LU.LV/VDKKOMISIJA

ZIŅAS

Sākums > Ziņas >

Juris Stukāns: tiesu lietas sadarbības fakta ar LPSR VDK konstatēšanai

VDK zinātniskās izpētes komisija
21.10.2016

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisija publicē komisijas locekļa Jura Stukāna pētījumu par tiesu secinājumiem un argumentiem sadarbības fakta ar Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valsts drošības komiteju konstatēšanai un iemesliem sadarbības fakta nekonstatēšanai. Tiesu praksē nodibināts, ka nerodas šaubas par aģentu uzskaites kartīšu autentiskumu šādu iemeslu dēļ: tie ietilpst vienotā VDK aģentūras uzskaites sistēmā; tos aizpildījuši un parakstījuši attiecīgā laika periodā strādājošie darbinieki; šo dokumentu pārņemšana no VDK notikusi saskaņā ar spēkā esošajām tiesību normām un tā ir atbilstošā veidā fiksēta. Pētījumā secināts, ka pamatoti apgalvot, ka par atzītu judikatūru uzskata tiesas atzinumu, ka, novērtējot pārbaudāmās personas sadarbības faktu ar VDK atbilstoši likuma "Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu" 14. panta sestajai daļai, tiesai jāizdara secinājumi par sadarbības faktu, nevis jāveic aģenta sniegto ziņu saturs vai kvalitātes novērtējumu.

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas loceklis, Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas priekšsēdētājs M. iur. Juris Stukāns VDK zinātniskās izpētes komisijas 11., 12. un 13. augusta starptautiskajā zinātniskajā konferencē. Didžā Šēnberga foto.

LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisijas loceklis, tiesnesis Juris Stukāns publicētajā apskatā par sadarbības ar VDK fakta konstatēšanas procesu analizē 2007. gada pārbaudes lietas. Par tiesu praksē balsītu secinājumu jāatzīst, ka kartīšu kserokopijas un izdrukas no SAB TSDC rīcībā esošās VDK Informācijas analīzes daļas elektroniskās datu bāzes ir īstas, jo tās sastādītas atbilstoši VDK saistošiem normatīviem un satur visus nepieciešamos rekvizītus: konkrētā dokumenta reģistrācijas datus, ziņu avota (aģenta) datus, informācijas saņēmēja (operatīvā darbinieka) datus un citu datu tulkojumu.

Likuma *Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu* 15. panta desmitā daļa paredz pārbaudāmajai personai izvēles tiesības publicēt oficiālajā laikrakstā tiesas secinājumus, ja sadarbības fakts nav konstatēts, un tikai sadarbības fakta konstatēšanas gadījumā atbilstoši minētā panta deviņtajai daļai tiesai ir pienākums desmit dienu laikā pēc sprieduma spēkā stāšanās nodot publicēšanai oficiālajā laikrakstā sprieduma rezolutīvā daļā. Ievērojot to, ka apskatā iekļauto 17 lietu gaitu plašsaziņas līdzekļi nav uzskatījuši par nepieciešamu atspoguļot, ka tikai vienā lietā bijis konstatēts sadarbības fakts apelācijas instancē un ka neviena persona nav izmantojusi savas tiesības lūgt publicēt tiesas secinājumus, publicēšanai domātais apskats sagatavots anonimizētā veidā. Tādējādi šādā veidā apskats nav izmantojams kā avots detalizētai izpētei par pārbaudes lietās iesaistītajām personām - gan pārbaudāmo personu, gan arī liecinieku - un to lomā padomju totalitāri un autoritāri birokrātiskajā sistēmā, par kuras nodrošināšanu atbildēja Valsts drošības komiteja, tomēr, pateicoties izvēlētajai formai, apskats spīgti ilustrē sadarbības ar VDK fakta procesa raksturu un galvenos trūkumus.

Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesu kolēģijas 2007. gada 29. maija spriedums lietā KA04-417/07, kas ir arī vienīgais 2007. gada spriedums, kurā atzīts sadarbības fakts, un par ko publicēta atbilstošā ziņa 2007. gada 20. oktobrī *Latvijas Vēstnesī* Nr. 186 (3762) atsedz konkrētā procesa pamatproblēmu. Tā slēpjas ieskatā, ka sadarbības ar VDK fakta konstatēšanas juridisko pamatu nosaka "formāls sastāvs", tāpēc nav nepieciešama iedziļināšanās sadarbības saturiskā un kvalitatīvā izvērtēšana. Ievērojot minēto, jāatzīst, ka sadarbības ar VDK fakta konstatēšanas process, kā to noteicis likumdevējs un veidojusi tiesu prakse, ir pretējs likuma *Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu* mērķim, proti, process, kam būtu jāsekmē, no vienas puses, VDK represēto, vajāto un izspiegotu personu morālu rehabilitāciju un, no otras puses, jāizvērtē materiāls un morāls kaitējums, ko VDK nodarījis Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem, kļūvis par formālisma paraugu.

Iepazīstoties ar 2007. gada pārbaudes lietās iesaistītajām personām, piesaista uzmanību VDK amatpersonas, kas aktīvi darbojušās kultūras sakaru un draudzības saīšu dibināšanā un kas piesaistījušas arī trimdas laikrakstu uzmanību. Piemēram, viens no lieciniekiem, izrādās, 1972. gadā piedalījies VDK piesegstruktūras *Latvijas un ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrība* organizētajā LPSR Valsts deju ansambļa *Daile* koncerttūrē ārvalstīs kā ārlietu ministrijas pārstāvis. Draudzēties gribētāju pulks stipri pārsniedza tieši koncertēšanā iesaistītos, tāpēc trimdinieki uzskatīja par savu pienākumu publiski paust bažas. Ievērojams, ka attiecīgā persona ir reizē Imanta Lešinska publicētā darba *Kalpības gadi* varonis. Tāpat ievēribo pelna arī tas, ka par lieciniekiem aicina personas, kas ne tikai nespēj atcerēties aģentūras sarakstā iekļautās personas, kas aģentūras sarakstā personas iekļāvušas, lai it kā faktiski viltotu vervēšanas plāna izpildes rezultātus, bet arī tādi, kas, publiski uzdototies par ilggadējiem iekšlietu sistēmas darbiniekiem, mēģinājuši rast pieeju Latvijas Republikas drošības sistēmai, bet bijuši atturēti, pateicoties atmiņu bagātiem līdzilvēkiem. Pārsteidz ne tikai tas, liecinieku atmiņas

zudums un vēlme izpildīt vervēšanas plānu netiek kritiski novērtēta, bet arī tas, ka no vervēšanas plāna formāliem pildītājiem neviens ne reizi nav prasījis kaut vai tikai civiltiesisko atbildību sakarā ar tiesas atziņu par to, ka nav konstatējams sadarbības fakts.

Gan vervētāju, gan vervējamo gaitu analīze liek secināt, ka daudzos gadījumos runa ir par izglītotiem un uz sekmēm orientētiem cilvēkiem, kas acīmredzot tādēļ piesaistījuši Valsts drošības komitejas uzmanību. Lai izprastu izvēles, kādēļ vieni izvēlējušies dienestu, bet citi iekļauti aģentūras sarakstā, kaut vai tikai vervēšanas plāna pildīšanas nolūkā, ja tāds patiešām bijis, izzināma sistēma, kas radīja šīs izvēles.

2007. gadā pārbaudes lietu klāstā ievērojama lieta, kas saistīta ar personu, kas 1949. gada 14. aprīlī bijusi arestēta par dalību "pretpadomju pagrīdes organizācijā" *Latgales vanagi* un atbilstoši Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas Kriminālkodeksa 58.^{1a} pantam, 58.¹⁰ panta pirmajai daļai un 58.¹¹ pantam notiesāta, nosakot desmit gadus brīvības atņemšanas. Minētā lieta aktualizē ne tikai Valsts drošības komitejas krimināllietu analīzes nepieciešamību, bet arī nepieciešamību dokumentu analīzi saistīt ar konkrēto personu liecībām. Konkrētā pārbaudes lieta, esot formāli juridiski novērtēta, faktiski ir publiskās atmiņas zinātnieku zaudējums, jo liedzis izmantot iespēju zinātniski izziņāt jautājumu.

Lietā, kur apelācijas instance tomēr atzinusi sadarbības ar VDK faktu, tiesa atzina, ka saskaņā ar likuma Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu 14. panta sesto daļu konstatējams sadarbības fakts, nevis novērtējams aģenta sniegto ziņu saturs vai kvalitāte.

Jura Stukāna referātu var skatīties šajā video.

Jura Stukāna pētījuma apskatu var lasīt šeit.

J. Stukāns, K. Jarinovska, A. Daugavvanags 2016. gada 11., 12. un 13. augusta starptautiskajā zinātniskajā konferencē «*LIELAIS BRĀLIS TEVI VĒRO: VDK un tās piesegstruktūras*», kas veltīta 1991. gada Augusta puča izgāšanās divdesmit piektajai gadadienai.

Plašāka informācija

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas

priekšsēdētāja vietniece juridiskās zinātnes jautājumos

Dr. iur. Kristīne Jarinovska +37129777788

vdk@lu.lv

Saistītās ziņas:

Čekisti kaimiņos. Igaunijas PSR un Lietuvas PSR iekšlietu un valsts drošības resoru vadītāji 20.12.2017

Gints Zelmenis: 20. gadsimta astoņdesmito gadu «nepolitiskie» noziegumi okupētajā Latvijā un Valsts drošības komiteja 28.11.2017

Ineta Lipša: Valsts drošības komiteja valsts akciju sabiedrības «Intūristi» operatīvajā vadībā (1957-1992) 27.11.2017

Publicēta informācija par Ivara Godmaņa sadarbības fakta ar VDK pazudušās tiesas lietas meklēšanu 27.11.2017

Aldis Daugavvanags: Čekas loma kontrabandas izmeklēšanā (1945-1985). Atsevišķu piemēru analīze. 25.11.2017

Tiesiskais skatpunkts: Latvijas Republikas informācijas atklātības kodols un VDK dokumenti. 20.11.2017

Jānis Taurēns: Kā publiski analizēja LPSR Valsts drošības komitejas aģentu un informatoru identitāti, sadarbību? 25.10.2017

Tweet

Patīk 0

Ieteikt

G+